

Interreg
Poľsko-Slovensko
Evropský fond regionálneho rozvoja

Starosádecka
Fundácia
Kultúry

„Poľsko-slovenské partnerstvo k spoločnému rozvoju“

<p>Okarina z hlíny (ocarina from clay) Okarina z dreva (Ocarina from wood) Okarina z rohoviny (Ocarina from horn)</p>	<p style="text-align: right;">Okarina</p> <p>Okarina je starobylým hudobným nástrojom a nájdeme ho azda vo všetkých hudobných kultúrach sveta. Svoje zastúpenie má aj v Karpatskom inštrumentári, funguje na princípe hranového aerofónu (teda píšťaly), avšak oproti väčšine hranových nástrojov používaných u nás je to hranový nástroj s uzavretým koncom. Dodnes okarinu poznáme najmä vďaka výrobe hrnčiarov, ktorí ju vyrábajú z hlíny popri iných hrnčiarskych produktoch. Tradične sa však vyrábala aj z dreva, kedy sa rozpolil vhodný kus dreva (koreňa), z vnútra sa vyhlbil otvor na oboch oddelených častiach a tie sa následne znovu spoja a zlepia. Vytvorí sa hrana a hmatové otvory.</p> <p>Ďalším typom okaríny je okarina z rohoviny, kedy sa do širšej časti opracovaného rohu vyreže hrana a táto vrchná (širšia) časť rohu utesní kusom dreva tak, aby bolo možné fúkať na hranu. Tento typ okaríny bol mimoriadne obľúbený v stredovekej hudbe (ako gemshorn) a okrem ľudových hudobníkov na ňom hrávali hudci, igríci, trubadúri, jokulátori. Okaríny sa líšia svojim tvarom, veľkosťou, počtom hmatových otvorov, ladením, materiálmi a používaním, čo svedčí o ich individuálnom využívaní v ľudovej inštrumentálnej hudbe. Nájdeme ich po celých Karpatoch.</p> <p>Materiál:Rohovina, drevo, Koreň ovocnej dreviny Dĺžka: 10 - 20 cm</p>
<p>Pastiersky roh (Shepard horn)</p>	<p style="text-align: right;">Fujara trombita; Pastierska trúba; Pastiersky roh</p> <p>Tieto nástroje reprezentujú skupinu nátrubkových aerofónov, často sa stretáme s ich spoločným označením ako trúby či rohy. Podobné nástroje nájdeme vo všetkých horstvách sveta a to predovšetkým pre ich signálnu funkciu, ktorú v minulosti plnili. Pomocou týchto nástrojov sa dokázali ľudia dorozumieť na veľké vzdialenosti, navyše v náročných terénoch, kde prechod z jedného miesta doliny na druhé miesto mohol trvať veľmi dlho. Zvuk a tóny nátrubkových nástrojov väčších rozmerov sa okrem toho veľmi dobre šíri a znie v horskom prostredí za podpory prirodzeného akustického prostredia umožňujúceho dobrú rezonanciu a echo.</p> <p>V Karpatoch sa jedná vyložene o pastierske nástroje, používané na vzájomné dorozumievanie medzi pastiermi, či dorozumievanie sa medzi jednotlivými košiarmi a salašmi. Dodnes sú dochované signály, ktoré boli zaužívané a dobre známe všetkým pastierom tej ktorej oblasti, ako napr. „Už máš nadojené?“ „Pozor vlci“, „medved“, „zlodeji“, „všetko je v poriadku“, „zháňať do košiar“, „zháňať na dojenie“ a mnoho iných. Je neuveriteľné, ako dômyselne a presne dokázali v minulosti komunikovať naši predkovia.</p>

Interreg
Poľsko-Slovensko
Evropský fond regionálneho rozvoja

Starosádecka
Fundácia
Kultúry

„Poľsko-slovenské partnerstvo k spoločnému rozvoju“

Fujara trombita (trombita, trembita) je najdlhším nátrubkovým nástrojom v Karpatoch. Je charakteristická svojou značnou dĺžkou (často okolo 5m), rovnou líniou a kónickým tvarom. Trombita sa zhotovuje z vhodného kmeňa jedle, smreka, lipy alebo javora. Kmeň sa najprv rozpíli (dávnejšie sa rozštiepil) a to tak, aby vznikli čo najsymetrickejšie dve polovice. Tie sa potom vnútorne vydlabú do kónického tvaru a znovu spoja (lepidlom, glejom, smolou a pod.). Aby polovice dobre priliehali a pevne držali, spevňovali sa zvonku drôtom alebo železnými obručami. Ešte dávnejšie sa polovice ovinuli čerstvou kôrou čerešne alebo brezy. Do úzkeho konca tela nástroja sa vsadil nátrubok vyrobený obyčajne z tvrdého ovocného dreva, neskôr sa zvykol vsádzať do trombity aj továrenský kovový nátrubok získaný od muzikantov z vojenských či iných dychových hudieb, alebo obchodov. Vyrábali sa aj trombity, kde nátrubok bol vyrobený (vyformovaný) priamo v dreve tela trúby.

Pre dobrú zvukovú charakteristiku nástroja je potrebný vhodný materiál, jeho kvalitné opracovanie, dobrá kónickosť trubice, potrebná hrúbka steny trúby a samotný vhodný nátrubok. Hra signálov ako aj rôznych melodických a rytmických figúr si vyžaduje značnú technickú zručnosť hráča. Nepretržitá tradícia výroby trombít sa zachovala najmä na Zakarpatí, v oblasti ktorá počas 1. Československej republiky tvorila s nami spoločný štát.

Podobnými nástrojmi identickej alebo veľmi blízkej konštrukcie boli aj ostatné pastierske rohy a trúby. Rozdiel spočíval iba v ich dĺžke, použitých materiáloch.

Často sa trúby vyrábali z kôry stiahnutej zo stromu a zvinutej do kónického tvaru. Používala sa ktorákoľvek dobre odňateľná kôra stromu, ktorý mal hlavne v jari dostatok miazgy a málo miest na kôre kmeňa, ktoré sa mohli pri sťahovaní poškodiť. Kôra sa na kmeni narezala tak, aby tvorila súvislý pás po jej oddelení. Následne sa zvinula do kónického tvaru tak, aby dobre tesnila. Trúba sa používala často bez nátrubku, alebo sa nátrubok vyrobil z dreva. Niektoré kratšie a tenšie rohy boli opatrené jazýčkom vyrobeným zo stebra, brka, dreveneju trubičky, trstiny. Tým sa trúba menila z nátrubkového aerofónu na jazýčkový.

Kôra sama o sebe po vyschnutí nedokázala udržať svoj tvar, trúba sa teda znehodnotila. Tomuto prirodzenému javu zoschnutia výrobcovia zamedzovali tým, že trúbu neustále držali namočenú vo vode. Ani to však nezabezpečovalo trvácnosť nástroja. Mokrá kôru hneď po stiahnutí zo stromu navíjali na pripravenú formu z dreva (konár alebo iná forma na spôsob obuvníckeho kopyta), ktorú predtým dobre namazali, aby sa kôra na formu nenalepila. Po vyschnutí kôry ju stiahli z formy a tak si trúba dokázala udržať veľmi dlhú životnosť.

Zaujímavými po stránke vizuálnej a výrobnej sú rohy a trúby vyrobené z koreňov stromov (napr. tzv. važecký roh).

Interreg
Poľsko-Slovensko
Evropský fond regionálneho rozvoja

Starosádecka
Fundácia
Kultúry

„Poľsko-slovenské partnerstvo k spoločnému rozvoju“

	<p>Tým že boli vyrábané z koreňov (jedľa, borovica), majú veľmi zaujímavé krivé a originálne tvary. Takéto nástroje sú dodnes veľmi rozšírené a obľúbené medzi Ukrajinskými Huculmi. Tým že sa na Slovensku výrazne zmenil spôsob života a pastierstva v horských oblastiach, stratili rohy a trúby svoje signálne opodstatnenie a presunuli sa do múzeí. Postupne však opäť nachádzajú svoje miesto v povedomí a to najmä vďaka výrobcom a folklórnym súborom.</p> <p>Materiál: Drevo smrekové, jedľové, javorové a i., kôra, v prípade hlásnických rohov rohovina</p> <p>Dĺžka: 50 - 300 cm</p>
	<p>Pastiersky / hlásnický roh</p> <p>Funkčne i konštrukčne blízkym aerofónom je tzv. hlásnický / vartášsky / pastiersky roh, ktorý bol zhotovený z rohoviny (dlhý roh vola, alebo kravy). Okrem pastierov ktorí ním ohlasovali vyhánanie stáda ho používali aj dedinskí vartáši, ktorí ním oznamovali nebezpečenstvo, požiar, polnoc a pod. Nátrubok bol zvyčajne formovaný priamo v korpuse rohu, niekedy bol však vsadený do rohu nátrubok z dreva, alebo továrenský kovový nátrubok väčšinou z nástrojov vojenských dychoviek.</p>
<p>Korýtkové husle, oktávky, zlobcoky (Folk violine)</p>	<p>Ľudové husle, ktoré oproti klasickým husliam nie sú zložené z vrchnej a spodnej dosky ktoré sú spojené lubmi (bokmi), ale z rezonančnej skrine dlabanej / žliabčenej z jedného kusa dreva (korpus), na ktorý je nasadená mierne klenutá vrchná doska. Tá má podobne ako klasické husle dva hlásnicové otvory.</p> <p>Z Liptova sú známe tzv. oktávky z jedného kusa dreva (dĺžka 50 – 55 cm). Korýtkové husle na Kysuciach a Spiši - ždiarske / goralské husle tzv. zlobcoky majú krátky hmatník, na konci ktorého je veľmi častá rezba vtáka, hlavy muža a pod. (v prípade klasických huslí tzv. slimák). Sláčik má tvar luku, vlasec je napínaný zväčša kožou.</p> <p>Takéto ľudové husle sa vyrábajú tradične z javora, horná doska a hmatník je zo smreka alebo jedle, robnako aj sláčik.</p> <p>Pre svojskú technickú konštrukciu, ako aj dĺžku a materiál strún (pôvodne črevové), majú korýtkové husle veľmi špecifickú farbu zvuku, charakteristickú drsnosťou a nejasným, no veľmi originálnym tónom.</p>
<p>Ninera, korbová lira (hurdy gurdy)</p>	<p>Jedinečný trecí chordofón (jediný kolieskový), kde struny rozoznievame trením nakalafúňovaného dreveného kolieska, ktoré je otáčané pomocou kľuky / korbičky. Preto je nástroj v Karpatskej hudobnej kultúre známy ako korbová lira. Pokiaľ čo jedna ruka hudobníka otáča korbičkou koliesko rozoznievajúce struny, druhá ruka ovláda jedinečný,</p>

Interreg
Poľsko-Slovensko
Evropský fond regionálneho rozvoja

Starosádecka
Fundácia
Kultúry

„Poľsko-slovenské partnerstvo k spoločnému rozvoju“

	<p>jednoduchý, no veľmi dômyselný mechanizmus skracujúci melodickú strunu (čím umožňuje hranie melódie). Mechanizmus sa skladá z drevených klávesov / kolíčkov uložených vedľa seba do klaviatúry pozdĺž struny, pritlačením t.kt. klávesu volíme požadované skrátenie struny, teda požadovanú výšku tónu. Okrem melodickéj struny (môže ich byť niekoľko) má nástroj aj ďalšie – doprovdné struny. Tie sú rozoznievané podobne ako melodické (trením kolieska), znejú však stále rovnako (bourdón). Súčasťou doprovdných strún je zvyčajne aj „račňa“ – zariadenie ktorým dokáže hudobník robiť rytmický sprievod. U nás bola najrozšírenejšia račňa podoby krátkej drevenej doštičky umiestnenej medzi doprovdnú strunu a vrchnú dosku nástroja. Pri prudšom zábere korbičky na koliesko zarezonovala doštička / račňa na vrhnej doske nástroja, čím hudobník dosiahol veľmi originálny bzučavý zvuk, vhodný ako rytmický sprievod. Aj z toho je zrejmé, že ninera neslúžila len ku hraniu piesní (sólovo alebo so spevom), ale aj ako nástroj tanečnej hudby.</p> <p>Prvé zmienky o ninere nájdeme z 10./11.st., po celej Európe je známa od 13.st. Pôvodne sa jednalo o nástroj interpretácie hudby „vyšších vrstiev“, koncom stredoveku však prešiel do ľudového inštrumentára a v Karpatoch ho živo používali ešte začiatkom 20teho storočia potulní muzikanti.</p>
Gajdy (bagpipe)	<p style="text-align: right;">Dvoj - štvorhlasné gajdy</p> <p>Gajdy sú celoeurópskym (celosvetovým) nástrojom, v našej hudobnej kultúre o nich nachádzame zmienky už v 14.st. Sú najzložitejším jazýčkovým vzduchozvučným nástrojom Karpát. Ich zložitosť spočíva jednak v ich konštrukcii, pre ktorú je charakteristické spájanie tónotvorných zariadení (píšťal) s koženým mechom (vakom), kombinácia viacerých materiálov (drevo, koža, trstina, kov), predovšetkým však v zladení všetkých komponentov gájd do jedného zvukového a tónového celku.</p> <p>Zvuk gájd vzniká rozkmitaním jazýčkov – piskorov, ktoré sú vsadené v drevených trubiciach (píšťalách), na ich koncoch sú rezonátory vyrobené z rohov alebo plechu. Tzv. „píšťaly“ sú buď s dierkami a slúžia na hranie melódie (zmenu výšky tónov), alebo sú bez dierok a hrajú teda len jeden tón (tzv. burdón). Od kombinácie píšťal s dierkami a píšťal burdónu rozoznávame viacero typov gájd.</p> <p>Dvojhlasné gajdy dostali pomenovanie podľa toho, že majú jednu burdónovú píšťalu a jednu jednoduchú melodickú píšťalu. Hraním teda znejú naraz dva tóny – dva hlasy. Historicky sa na Slovensku vyskytovali dvojhlasné gajdy najmä na severnej Orave (Oravská Polhora, Sihelné).</p> <p>Trojhlasné gajdy sú v celom karpatskom priestore najrozšírenejším typom. Popri burdónovej píšťale majú dvojitú</p>

Interreg
Poľsko-Slovensko

„Poľsko-slovenské partnerstvo k spoločnému rozvoju“

	<p>melodickú píšťalu. Na Slovensku by sme ich v minulosti našli najmä na Podpoľaní a v Pohronskom Inovci.</p> <p>Štvorhlasné gajdy sú charakteristické jednou burdónovou a trojitou melodickou píšťalou. Dochovali sa z okolia Nitry. Rozkmitanie jazýčkov sa nedeje priamym vytváraním tlaku z úst hráča, ale prúdením vzduchu a tlakom, ktorý vytvára na jazýčky mech. Ten je vopred zásobovaný vzduchom z pľúc hráča cez trubicu so spätnou klapkou (aby sa mech dal nafukovať, no pritom z neho vzduch nefučal späť hráčovi do úst). Gajdy sú tak veľmi dômyselným technickým zariadením. Vďaka mechu je možné nielen rovnomerne a nepretržite rozoznievať jazýčky a tým vytvárať tóny, avšak predovšetkým hrať na viacerých „píšťalách“ zároveň. (Hrať na tri alebo dokonca štyri píšťaly zároveň jedným hráčom, pri priamom vytváraní tlaku ústami na ne, by bolo nemožné). Stláčanie nafukovaného mechu pod pažou hráča umožňuje aj dlhé a pohodlné hranie, plynulé dýchanie, ba dokonca aj možnosť spevu popri hraní. Túto možnosť neponúka žiadny iný tradičný aerofón.</p> <p>Okrem ľudovej hudby boli veľmi obľúbené aj na šľachtických či dokonca kráľovských dvoroch, tvorili neodmysliteľnú súčasť inštrumentára stredovekých hudobníkov (hudcov, igrícov, trubadúrov, jokolátorov).</p> <p>V ľudovej hudbe Karpát majú svoje nezastupiteľné miesto dodnes (Poľsko, Ukrajina, Rumunsko). Napriek tomu, že sa na Slovensku v minulosti tešili obrovskej obľube a bez gájd sa nezaobišla žiadna tancovačka, svadba či obrad, pod vplyvom prieniku nových nástrojov (heligónky, harmoniky, dychové a sláčikové hudby), koncom 19. storočia a v 20. storočí takmer úplne vymizli. Vďaka zánietencom a ľudovým hudobníkom sa posledných rokoch však znova môžeme tešiť z ich objavovania a znovuoživovania.</p>
<p>Koncovka (Overtone flute)</p>	<p style="text-align: right;">Koncovka</p> <p>Koncovkou nazývame píšťalu (hranový aerofón), ktorého zvláštnosťou je absencia tónových (hmatových) otvorov, ktoré sú na iných píšťalách potrebné pre hranie melódie a teda menenie výšky tónu nástroja.</p> <p>Je to bezdievková píšťala, na ktorej sa hrá pomocou prefukovania do tzv. alikvótnych tónov. Prefukovanie je charakteristické pre značnú väčšinu ľudových píšťal Karpát, avšak hranie výlučne pomocou prefukovania je veľmi náročné. Popri prefukovaní do alikvót (závisí od intenzity/sily fúkania na hranu nástroja) hráč využíva aj odkrývanie a zakrývanie (príp. čiastočné odkrývanie) spodnej časti píšťalovej trubice. To preto, aby dokázal popri prefukovaní využívať dva akustické princípy (princíp píšťaly s otvoreným koncom a píšťaly s uzavretým koncom).</p> <p>Koncovka je zaužívaným pomenovaním pre bezdievkové píšťaly, avšak ich starším a presnejším pomenovaním (keďže</p>

Interreg
Poľsko-Slovensko
Evropský fond regionálneho rozvoja

Starosádecka
Fundácia
Kultúry

„Poľsko-slovenské partnerstvo k spoločnému rozvoju“

	<p>išlo o odlišné nástroje z hľadiska materiálov, konštrukcie, fúkania na hranu atď.) boli: Lupštík, Prežernica , priečna koncovka, koncovka palica, d'ahýlová píšťala, Kosáčik, Piskor, Vrbová koncovka, goralská píšťala, krátka koncovka, štiepaná koncovka, skladacia koncovka, Podolka, rífová píšťala, koncovka s krížovým fúkačím otvorom, trubičková koncovka a iné.</p> <p>Materiál: Drevo bazové, lieskové</p> <p>Dĺžka: 40 – 110cm</p>
<p>Šesťdierková pastierska píšťala (Six-hole shepard pipe)</p>	<p style="text-align: right;">Šesťdierková pastierska píšťala</p> <p>Je to ľudový hudobný nástroj s najväčším tónovým rozsahom a interpretačnými možnosťami medzi našimi hranovými aerofónmi. Zrejme aj preto bola najviac používaná v pastierskej kultúre celého Slovenska a hudobnej kultúre Karpát. Konštrukcia šesťdierkovej pastierskej píšťaly a jej akustický princíp umožňuje kombináciu využívania šiestich hmatových otvorov s prefukovaním do alikvótnych tónov. Táto kombinácia umožňuje šesťdierkovej píšťale rozsah 2,5 oktávy. Zaujímavým je aj spôsob hrania zvaný „trojčenie“, kde hráč využíva len tri spodné dierky a prefukovanie. Nástroj sa tak stáva krátkou trojdierkovou píšťalou, či maličkou fujarkou, pričom nástroj disponuje skutočne výnimočným rozsahom.</p> <p>Nástroj umožňuje až virtuóznou hru, dobrý hudobník dokáže vykúzlil' neobyčajné ozdoby a behy. Repertoár píšťalkárov bol neobyčajne široký, predovšetkým sa však viazal k pastierstvu, zbojníctvu, láske a prírode. Prednes bol charakteristický striedaním hraných pasáží so sólovým spevom. Napriek širokým technickým možnostiam šesťdierkových pastierskych píšťal boli vždy a výlučne nástrojmi pre intímne individuálne hranie a ako ansámblový nástroj (v rámci hudobného zoskupenia) sa začal používať až v druhej polovici 20. storočia.</p>
<p>Šesťdierková píšťala (Six-hole pipe)</p>	<p>Materiál: Drevo bazové, lieskové, šípové, javorové, ovocné</p> <p>Dĺžka: 25-50 cm</p>
<p>Štvordierková píšťala (Four-hole pipe)</p>	<p>Rovný štrbinový hranový štvordierkový vzduchozvučný nástroj otvoreného konca. Má trubicu so štyrmi bočnými otvormi. Drží a hrá sa na nej obidvoma rukami. Má pomerne malý rozsah (5 – 6 tónov v tónovom rade), pre neobvyklú menzúru – pomerne krátku dĺžku v pomere šírky vrtania (vnútornej svetlosti / priemeru) veľmi príjemnú a mäkkú farbu zvuku. Známa ako voliarska alebo volovská píšťala.</p> <p>Materiál: Drevo bazové, javorové</p>

Interreg
Poľsko-Slovensko
Evropský fond regionálneho rozvoja

Starosádecka
Fundácia
Kultúry

„Poľsko-slovenské partnerstvo k spoločnému rozvoju“

	Dĺžka: 50 – 80cm
Trojdiernková píšťala (Three-hole pipe)	<p style="text-align: right;">Trojdiernka jednoručka</p> <p>Rovný štrbinový hranový trojdiernkový vzduchozvučný nástroj otvoreného konca. Má trubicu s tromi bočnými otvormi. Drevená trojdiernková píšťalka s otvoreným koncom. Drží a hrá sa na nej len jednou rukou. O trojdiernkovej jednoručke (niekde nazývanej fičúrka píšťala alebo fičúrka) je možné povedať, že je zmenšeninou fujary. Tým že je omnoho menšia nepotrebuje prídavný vzduchový stĺpec ako fujara, spôsob hry s fujarou je plne identický. Z názvu je možné dedukovať, že to bola praktickejšia modifikácia fujary, keďže bola pre svoj malý rozmer (oproti fujare) dobre prenosná. Rozšírená bola po celom Karpatom oblúku, dodnes ju okrem Slovenska nájdeme v Poľskom Podhalí, u Rumunských i Ukrajinských Huculov, dokonca i u pastierov v Maďarskej puste.</p> <p>Materiál: Drevo bazové, lieskové, javorové</p> <p>Dĺžka: 45 - 90 cm</p>
Malé trojdiernkové píšťaly (Little three-hole pipes)	<p style="text-align: right;">Handrárska píšťala</p> <p>Handrárska píšťala je krátkou píšťalou s tromi diernkami, ktorá sa vyrábala z ovčej alebo bravčovej stehennej kosti. Veľmi často však aj z dreva, predovšetkým bazového alebo iného tvrdého dreva. Pre svoju krátku dĺžku má ostrý prenikavý zvuk. Obdobné nástroje z kosti nájdeme po celom svete už od doby kamennej. Handrárska píšťala bola skôr signálnym ako hudobným nástrojom, hlavne čo do používania. Vďaka trom hmatovým/tónovým otvorom je možné hrať na nej melódie v rozsahu kvinty. Predsa sa však v minulosti používala na vypískovanie signálu handrárov (i košíkárov či drobných podomových predajcov), čím oznamovali svoj príchod do dediny a púťali pozornosť obyvateľov. Najlepšie zmapovaná a dochovaná zostala z okolia Kamence pod Vtáčnikom a regiónu hornej Nitry. Tam totižto tradícia handrárov pretrvávala až do polovice 20. storočia. V rôznych podobách sa krátke 2 – 4. Diernkové píšťaly používali po celých Karpatoch najrôznejšími cestujúcimi remeselníkmi ako napr. košíkári, hrnčiari, drotári a i.</p> <p>Materiál: Kosť (barania, bravčová, kozia), drevo (baza, lieska a i.), keramika</p> <p>Dĺžka: 8-12 cm</p>

Interreg
Poľsko-Slovensko
Evropský fond regionálneho rozvoja

Starosádecka
Fundácia
Kultúry

„Poľsko-slovenské partnerstvo k spoločnému rozvoju“

<p>Dvojačka (Double six-hole pipe)</p>	<p>Dvojačka je nástrojom zloženým zo dvoch častí, kedy jedna časť je plne identická so šesťdierkovou pastierskou píšťalou a druhá časť (rovnakej dĺžky) je bezdierkovou doprovodnou (bourdonovou) píšťalou rovnakej dĺžky, čím je základný tón (pri fúkaní do obidvoch píšťal naraz) rovnaký. Dvojačka je zhotovená buď spojením dvoch samostatných píšťalových trubíc dohromady (zlepením, zviazaním alebo upevnením do kovových obručí), alebo sa jedná o dve píšťalové trubice rovnobežne / paralelne navrtané do jedného kusa dreva. Materiál: drevo bazové, lieskové, javorové Dvojačka je pastiersky hudobný nástroj zložený zo šesťdierkovej píšťaly a bezdierkovej píšťaly (bourdonovej). Pri počúvaní vzniká dojem dvojhlasu. Dĺžka: 25-50 cm</p>
<p>Ľudový klarinet / Drček (Folk clarinet)</p>	<p>S klarinetom sa naši predkovia stretávali predovšetkým vďaka vojenským dychovým hudbám a „panskej muzike“. Keďže bol tento klasický nástroj (podobne ako väčšina ostatných) pre nich nedostupný, vyrábali si jeho zjednodušené napodobeniny s jednoduchým ovládaním (tzv. otvoreným prstokladom). Väčšinou sa jednalo o kratší korpus s cylindrickým vývrtom, na záreze ktorého bol upevnený plátok (jazýček) z liesky alebo trstiny. Podľa možnosti bola na korpus nasadzovaná aj továrenská klarinetová hubica, čím bol nástroj stabilnejší a zvučnejší. Takýchto továrenských ručných vyhotovení ľudových klarinetov bolo pravdaže podstatne menej. Ich tónový rozsah bol zvyčajne 6 – 8 tónov. Patrí do skupiny jazýčkových aerofónov. Materiál: drevo bazové, lieskové, javorové a i., plátok trstinový, lieskový, alebo továrenská klarinetová hubica Veľkosť: 20 - 40 cm</p>
<p>Citara, citera, lira, kobza (Cithar)</p>	<p>Patrí do skupiny brnkacích chordofónov. Veľmi obľúbený a rozšírený nástroj v celej Európe (no nielen v nej), na našom území ju dokumentujeme od 14.st. Zo siedmich citarových typov z nášho územia sú najbežnejšie dva, ktoré môžeme rozlíšiť podľa spodnej rezonančnej dosky. Zvyčajne má citara (ľudová) 10 – 15 strún, z čoho časť tvoria struny doprovodné / voľne znejúce a časť melodické struny upevnené nad hmatníkom s pražcami. Tie umožňujú skracovanie melodických strún (pritláčaním strún k hmatníku prstami alebo drevenou doštičkou / kolíkom), teda hranie melódie. Ostatné doprovodné struny majú účel rytmického a harmonického sprievodu. Struny sa rozoznievajú brnkáním prstami druhej ruky, alebo trsátkom z rôznych materiálov (drevená doštička, husacie pierko, kus rohoviny a i.)</p>

Interreg
Poľsko-Slovensko
Evropský fond regionálneho rozvoja

„Poľsko-slovenské partnerstvo k spoločnému rozvoju“

	<p>Konštrukčne sa citara skladá z vrchnej a spodnej rezonančnej dosky a bočných dosiek tvoriacich konštrukciu. Struny sú napínané a ladené ladiacimi kolíkmi z kovu (dávnejšie z tvrdého dreva). Nástroj je tradične položený na stôl, pri ktorom hudobník sedí, alebo stojí. Popri takejto „obvyklej“ citare rôznych tvarov, ladení a pod. však v našej tradícii poznáme aj citaru bez spodnej rezonančnej dosky. Je zaujímavá tým, že spodnú rezonančnú dosku nahrádza doska stola, na ktorej je citara položená. Takéto citary sa ešte v polovici 20tého storočia vyrábali v maďarskom Szegede a tešili sa mimoriadnej obľúbenosti na južnom Slovensku.</p> <p>V Karpatoch sa ľudová citara nazývala aj citerou, lirou a kobzou. V 19.st. sa z týchto ľudových citár vyvinuli modernejšie nástroje (citara, salon harfa a pod.) práve v Rakúsko Uhorsku a Nemecku, kde sa stali hudobnými a koncertnými nástrojmi „vyšších“ vrstiev obyvateľstva.</p>
<p>Dvojgajdica (Double-gajdica) Gajdica (Gajdica)</p>	<p style="text-align: right;">Gajdica; Dvojgajdica</p> <p>Gajdica je originálnym a veľmi vzácnym hudobným nástrojom pastierskej kultúry. Tak ako bola fujara charakteristickou pre Podpoľanie, tak je gajdica špecifickou a typickou pre oblasť Šarišsko – Spišského pomedzia, Hornej Torusy a Levočských vrchov.</p> <p>Je jazýčkovým nástrojom, kde podobne ako v prípade gájd zvuk vzniká chvením tenkého jazýčka vyrezaného v tenkej bazovej trubičke, trstine alebo husacom brku. Jazýček (strojček, piskadlo) je vsunutý do drevenej trubice so 7 otvormi, ktorá je zakončená spravidla dobre a tenko opracovaným kravským rohom – „roztrubom“. Bola vyhotovovaná aj v prevedení ako „dvojgajdica“ (dvojačka), kde nástroj tvorili dva jazýčky, dve spojené trubice a na nich nasadené dva rohy. Obidve trubice majú dierky a tak nástroj umožňuje hranie dvojhlasných melódií.</p> <p>Bola používaná výlučne pastiermi a nebyť toho že istý študent upozornil istého pána profesora na starého pána ktorý doma hrá na taký zvláštny nástroj, s odchodom posledného výrobcu a hráča na gajdicu (A. Mizeráka z Lúčky Potokov pri Sabinove), by odišla aj gajdica ako taká, do úplného zabudnutia. Vďaka snahe ľudových muzikantov, výrobcov a zánietencov sa však podarilo gajdicu zachovať dodnes.</p> <p>Zaujímavé je, že okrem spomínaných horských častí východného Slovenska sa nástroj nedochoval v inom blízkom priestore. Je spomínaný v ukrajinskej časti Karpát a potom sa podobné nástroje dajú nájsť až v Bielorusku či Litve. Gajdica je teda nevšedným klenotom archaickej hudobnej kultúry Karpát.</p> <p>Dĺžka: 40 - 45 cm</p>

Interreg
Poľsko-Slovensko
Evropský fond regionálneho rozvoja

Starosádecka
Fundácia
Kultúry

„Poľsko-slovenské partnerstvo k spoločnému rozvoju“

	<p>Materiál: Baza, kalina, rohovina, piskor (trstinový, bazový alebo z husacieho pera)</p>
<p>Fujara (Fuyara)</p>	<p style="text-align: right;">Fujara</p> <p>Pre svoje rozmery ako aj svojský a originálny zvuk, je nazývaná kráľovnou medzi slovenskými pastierskymi aerofónmi. Je našou najdlhšou píšťalou. Korene jej vzniku pravdepodobne spočívajú v rodine rôzne dlhých renesančných európskych trojdierkových píšťal, ale aj ľudových píšťal Karpatského regiónu (napr. piscalka salasznikowa z Poľskej Istebnej) zInšpirovaná európskym inštrumentárom však prešla fujara podľa všetkého samostatným vývinom, a to i napriek väzbám a súvislostiam so širšou stredoeurópskou, resp. karpatskou pastierskou hudobnonástrojovou praxou. Hoci dnešný tvar dostala pravdepodobne v 17. storočí, prvé literárne zmienky o nej pochádzajú z 18. storočia a prvé ikonografické vyobrazenia z polovice 19. storočia.</p> <p>K najpozoruhodnejším atribútom fujary patrí jej dĺžka, ktorá pri dnešných fujarách dosahuje približne 180 cm, je to približne dvojnásobok dĺžky fujár zachovaných z konca 19. storočia. Prídavná trubica vedúca vzduch k píšťale fujary je dômyselným konštrukčným riešením, ktoré súvisí s dĺžkou nástroja. Len vďaka nemu je možné vháňať do píšťaly vzduch a zároveň ovládať tri hmatové otvory. Bez prídavného vzduchovodu by totižto hráč na dierky nedočiahol.</p> <p>Fujara – podobne ako ďalšie píšťaly – sa vyrába tradične z čiernej bazy, menej z javora a iných drevín. Spolu s vývojom nástroja sa menilo aj jeho zdobenie. Od nezdobených nástrojov, cez jednoduché zdobenie vrezmi nožom, začierňovanie ohňom či dymom, cez geometrickú, figurálnu či kvetinovú ornamentiku, ktorá sa teší obľube v súčasnosti. Tá je tvorená tzv. „vypaľovaním“ alebo „šalvajstrovaním“, kedy sa predkreslené motívy dookola vyrežú dvojitým vrezom ostrého noža a vyleptávajú sa kyselinou.</p> <p>Pri hre na fujare sa využíva princíp prefukovania do alikvotných tónov kombinovaný s využitím troch hmatových otvorov. Základom fujarového repertoáru sú pomalé pastierske a zbojnícke melódie rapsodického a parlandového charakteru, pre ktoré je charakteristické striedanie inštrumentálnych častí so spevom. Rýdzo inštrumentálneho pôvodu, t. j. bez väzby ku konkrétnym ľudovým piesňam, sú tzv. rozfuky, charakteristické behy od najvyšších tónov k najnižším, a tzv. mumlanie, teda hra v najnižších polohách fujary. Fujara je zrastená s našou hudobnou tradíciou ako intímny nástroj pastierov, pričom centrom jej výskytu je Podpoľanie a priľahlé regióny, t. j. Horehronie a Gemer. V súčasnosti fujara prežíva veľkú obrodu a jej výrobcov a interpretov možno stretnúť v rozličných kútoch Slovenska vrátane veľkých miest. V roku 2005 bola fujara zapísaná ako jedinečný ľudový hudobný nástroj Slovákov do Zoznamu</p>

Interreg
Poľsko-Slovensko
Evropský fond regionálneho rozvoja

Starosádecka
Fundácia
Kultúry

„Poľsko-slovenské partnerstvo k spoločnému rozvoju“

	<p>majstrovských diel ústneho a nehmotného dedičstva ľudstva UNESCO. Dĺžka: 80 – 185cm. Materiál: podobne ako ďalšie píšťaly – sa vyrába tradične z čiernej bazy, menej z javora a iných drevín.</p>
Drumbl'a	<p style="text-align: right;">Drumbl'a</p> <p>Kovový rámček, v ktorom je ocel'ová, dvojnásobne ohnutá lamelka. Ako rezonátor sa využívajú ústa. Základom nástroja je ocel'ový rám charakteristického (zväčša hruškovitým) tvaru, ktorý sa zužuje a tvorí tak dve rovnobežné ramená. Medzi nimi prechádza ocel'ový jazýček, upevnený v strede hruškovitého oblúka. Nástroj sa prikladá k zubom a perám hráča, pričom širšia časť sa drží v jednej ruke a ocel'ové ramená drumble sa pritisnú k poloootvoreným ústam na zuby, medzi pery. Prstom druhej ruky sa rozkmitá jazýček. Na výslednom charakteristickom zvuku sa spolupodieľa spôsob kmitania jazýčka drumble, ústna dutina hráča, postavenie jazyka a pier a spôsob, akým hráč pracuje so svojim dychom. Zhotovenie drumble vyžaduje znalosť práce s kovom, preto ho v minulosti najčastejšie vyrábali dedinskí kováči, často rómski kováčski majstri. Podľa niektorých názorov boli práve Rómovia tými, ktorí do Karpát drumbl'u ako takú doniesli z Ázie. Je však pravdepodobnejšie, že tu drumbl'a bola už pred ich príchodom, v 12. storočí, ba dokonca ešte oveľa skôr. Hrávali na nej nielen pastieri či mládenci, ale zdá sa, že v Karpatoch predovšetkým ženy. Početné zmienky o nej prinášajú literárne pramene z 19. storočia, ale nástroj sa teší obľube dodnes.</p>
Zvonce	<p style="text-align: right;">Plechový zvonec; Liaty zvonec</p> <p>Zvonce sa na Slovensku stali neodmysliteľnou súčasťou pastierskeho života. Základom konštrukcie zvonca je telo, resp. plášť zvonca a tzv. srdce zvonca. Ide o kyvadielko (srdiečko) zavesené na ušku vnútri zvonca a zakončené závažím rozličného tvaru, ktoré udiera do vnútornej spodnej steny plášte. Rozdiel medzi zvoncami spočíva v odlišnom spôsobe výroby a použitom materiáli. Môže ním byť rovný plech, ktorý postupným opracovávaním a modelovaním dostáva tvar budúceho zvonca. Omnoho náročnejšia je výroba liatych zvoncov (spiežovcov), ktoré sa zhotovujú v kováčskej vyhni zo zliatiny medi a mosadze (v minulosti aj striebra) tak, že sa v peci najprv vypáli dutá hlinená forma, do ktorej sa vlieva rozžeravená kovová zmes. Po ochladení a stuhnutí kovu sa hlinená forma rozbije, aby obnažila plášť nového zvonca. Na Slovensku sa výrobou zvoncov príležitostne zaoberali samotní pastieri, ale najčastejšie to boli kováči. Od 17. storočia spela výroba zvoncov k prvým manufaktúram produkujúcim väčšie množstvá zvoncov. Najznámejším centrom výroby zvoncov sa stala Jelšava v Gemeri, kde sa v 19. storočí vyrábali zvonce rozličných tvarov a rôznych</p>

„Poľsko-slovenské partnerstvo k spoločnému rozvoju“

	<p>veľkostí a vyvážali so do mnohých európskych krajín. Ich výrobou sa živilo takmer 40 rodín s produkciou 50 000 zvoncov ročne. V pastierskych oblastiach sa rozličné veľkosti a typy používali podľa toho, či išlo o zvonce pre ovce, kravy, voly, alebo prasce. Výsledný zvuk zvoncov nie je vecou náhody, ale možno ho dotvárať, ladiť a modifikovať, aby znel v celom jeho lesku a plnosti. Výsledný súzvuk zvoncov bol dôležitý pre pastierov, ktorí podľa toho vedeli rozoznať, či majú pasúce sa stádo pohromade a či mu nehrozí nebezpečenstvo, ale bol dôležitý aj pre zvieratá, ktorým pomáhal orientovať, varovať i upokojovať ich. Veľa poznatkov spojených s pastierskym remeslom vrátane tých o zvoncoch sa odovzdávalo z pokolenia na pokolenia, na niektoré sa zabudlo, ale v regiónoch stredného a severného Slovenska sa udržiavajú dodnes.</p> <p>Nedá sa povedať, že by boli zvonce na salašoch hudobnými nástrojmi, tobôž že sa na nich aktívne muzicírovalo. Nedá sa však ani vylúčiť, že sa našli šikovní ľudia, ktorí piesne, obrady či hudbu zvoncom či prifarbovali zvukmi zvoncov.</p>